

**ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ У ФУТБОЛІ В ЗВ'ЯЗКУ З СУЧАСНИМИ
ТЕНДЕНЦІЯМИ ЙОГО РОЗВИТКУ**

Овчаренко Сергій, Мітова Олена Придніпровська державна
академія фізичної культури і спорту

Анотації:

Стаття присвячена вивченню проблемного поля в системі контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. Зміст сучасної науково-методичної літератури засвідчив, що не дивлячись на значну

**PROBLEMS OF THE CONTROL
IN TEAM SPORTS GAMES IN
CONNECTION WITH CURRENT
TRENDS OF THEIR
DEVELOPMENT**

Ovcharenko Serhiy, Mitova Elena
The article is devoted to the study of

**ПРОБЛЕМЫ КОНТРОЛЯ В
КОМАНДНЫХ СПОРТИВНЫХ
ИГРАХ В СВЯЗИ С
СОВРЕМЕННЫМИ
ТЕНДЕНЦИЯМИ ИХ
РАЗВИТИЯ**

*Овчаренко Сергей
Митова Елена* Статья посвящена

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

розробленість сучасної системи підготовки спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки, про що свідчать чисельні дисертаційні роботи останнього десятиріччя у командних ігрових видах спорту й останні видання щодо контролю в олімпійському спорті система контролю у командних спортивних іграх розглядалась, як складова для розв'язання інших питань та не була пов'язана з сучасними тенденціями розвитку футболу та його різновидів й не об'єднана у цілісну систему знань відповідно до стадій багаторічної підготовки. В ході дослідження визначено, що виникає необхідність формування уніфікованої системи контролю в даному виді спорту. Загальна система контролю повинна включати етапність, критерії оцінки, методи, засоби контролю, мету, завдання для кожного етапу багаторічної підготовки. Не вивченим залишається питання адаптації або модифікації педагогічних тестів та створення нових контрольних вправ для футзалу, паролімпійського та дефлімпійського футболу й шкал оцінювання рівня підготовленості спортсменів, які в них спеціалізуються.

the problem field in the control system in team sports games in connection with the current trends of their development. The study revealed that there is a need to form a unified system of control in team sports, which should include phasing, assessment criteria, methods, means of control, purpose, objectives for each stage of long-term preparation, differences, peculiarities of sports implements and equipment, as in the classical form of sports games (basketball, volleyball, soccer, etc.) and in clearly defined varieties of team sports: firstly, depending on the age of its purpose (micro-basketball, mini-basketball, maksibasket, mini-volleyball etc.), and secondly, depending on the number of team members (beach volleyball, basketball 3x3, Rugby-7 and others). The question of adaptation, modification of pedagogical tests or creation of new test exercises for non-Olympic, Paralympic and Deaflympic kinds of team sports games, as well as assessing scale of the level of preparedness of athletes who specialize in them, is not examined completely.

изучению проблемного поля в системе контроля в футболе в связи с современными тенденциями его развития. Содержание современной научно-методической литературы свидетельствует о том, что не смотря на значительную разработанность современной системы подготовки спортсменов на разных этапах многолетней подготовки, о чем свидетельствуют многочисленные диссертационные работы последнего десятилетия в командных игровых видах спорта и последние издания по контролю в олимпийском спорте, система контроля в футболе рассматривалась как составная часть для решения других проблем и не была связана с современными тенденциями развития футбола и его разновидностей и не объединена в эти единую систему знаний в соответствии со стадиями многолетней подготовки. В ходе исследования определено, что возникает необходимость формирования унифицированной системы контроля в данном виде спорта. Общая система контроля должна включать этапность, критерии оценки, методы, средства контроля, цель, задачи для каждого этапа многолетней подготовки. Не до конца изученным остается вопрос адаптации или модификации педагогических тестов и создание новых контрольных упражнений для футзала, паралимпийского и дефлимпийского футбола и шкал оценки уровня подготовленности спортсменов, которые в них специализируются.

Ключові слова:

контроль, футбол, тенденції розвитку.

control, team sports games, trends of development.

контроль, футбол, тенденции развития.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В даний час безперечним є положення про те, що планування навчально-тренувального процесу повинно бути за підсумками педагогічного контролю. Предметом контролю у спорті є зміст планування навчально-тренувального процесу, змагальної діяльності, стан різних сторін підготовленості спортсменів (фізичної, технічної, тактичної, техніко-тактичної), їхньої роботоздатності, можливостей функціональних систем [1, 2, 3, 4, 5].

Для успішного управління процесом підготовки команди у футболі тренер повинен мати об'єктивну інформацію про здоров'я і психічний стан кожного спортсмена, про вплив фізичних навантажень та про зміни у функціональних системах організму [6, 7, 8]. У зв'язку з цим, необхідно володіти додатковою інформацією про рівень і структуру підготовленості футболістів, що реєструється під час спеціально організованого оперативного, поточного та етапного контролю.

Тестування є одним з провідних чинників педагогічного контролю, від якості проведення якого в значному ступені залежить подальше вдосконалення однієї або іншої сторони підготовленості в футболі: технічної, тактичної, фізичної, психологічної та ін.

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Проблеми багаторічної підготовки та контролю в спортивних іграх неодноразово розглядалися в науково-методичній літературі [5, 9, 10, 11]. Ґрунтовно і детально розглянуто питання педагогічного контролю підготовленості футболістів як у процесі багаторічної підготовки, так і в різних структурних утвореннях річного циклу підготовки [6, 12]. Авторами цих досліджень показано, що вправи тестування є невід'ємним компонентом різних видів педагогічного контролю. Проведення тестування рівня підготовленості в процесі багаторічної підготовки футболістів може використовуватись як допоміжний засіб оцінки спортивної майстерності футболістів у навчально-тренувальній і змагальній діяльності. Це стосується футболістів різного віку, кваліфікації та спортивної спеціалізації (ігрового амплуа) – воротар, захисник, півзахисник, нападник [13].

Проте, не дивлячись на відносно добру розробленість системи контролю в спорті, в даний час залишаються серйозні проблеми з інтерпретацією отриманих даних та їх використанням в процесі управління тренуванням футболістів. Причини полягають в наступному: по-перше, незабезпеченість дійсної комплексності оцінки; по-друге, відсутність достатньої кількості критеріїв, що дозволяють оцінювати рівень різних сторін підготовленості футболістів і на підставі цього неможливість зіставлення вихідного стану спортсмена, його стану на тлі тренувальних навантажень і необхідного цільового стану.

Аналіз публікацій останніх років свідчить також про відсутність визначення проблемного поля щодо системи контролю в зв'язку з сучасними тенденціями розвитку футболу. Окремої уваги заслуговують питання кількості проведення тестувань в річному циклі підготовки або в його структурних утвореннях (мезоциклах, мікроциклах) різної спрямованості та відповідності етапам підготовки і питання обґрунтування пидбору тестів, які найбільш адекватно дозволяють відобразити рівень підготовленості футболістів. Вищезазначене обумовило актуальність наших досліджень.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дослідження виконувалися згідно тематичного плану наукових досліджень Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» (№ держреєстрації 0116U0030012).

Мета дослідження – визначити основні складові комплексного контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями розвитку гри.

Методи дослідження: методи теоретичного аналізу, синтезу та узагальнення інформації; узагальнення досвіду практичної роботи щодо системи контролю у футболі.

Результати дослідження та їх обговорення. Підвищення конкуренції та престижності великих змагань, збільшення матеріальних стимулів, інтеграція науки і практики помітно підвищили якість навчально-тренувального процесу і рівень підготовленості футболістів. Підвищення тренуваності та закономірності розвитку футболу віддзеркалюються у: 1) збільшенні кількості силових єдиноборств і швидкості ведення гри, що привело до підвищення інтенсивності аеробної діяльності та частоти анаеробних дій; 2) підвищенні контролювання інтенсивності гри, причому команди свідомо збивають темп гри після проведення динамічної атаки і переходять до заздалегідь наміченої оборонної гри на обмеженому просторі; 3) постійній участі в ігрових епізодах численних груп футболістів (збільшилася кількість оперативних зв'язків в одиницю часу і відповідно скоротився ігровий простір); 4) посиленні ролі колективних дій при атаці й обороні, умілому перебудуванні від однієї моделі гри до іншої, строгому дотриманні принципів ведення командної гри, більш продуктивному застосуванні таланта провідних футболістів; 5) характерної організації атакуючих і контратакуючих дій великими силами, при цьому ширина фронту атаки досягається за рахунок активної гри на флангах футболістів різних амплуа, а глибина – чіткою взаємодією гравців різних ліній при подовжніх і поперечних перебудуваннях; 6)

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

підвищенні надійності виконання техніко-тактичних прийомів і ігрових завдань, психологічної стійкості футболістів до різного роду перешкод, подальшій раціональності гри, зменшенні кількості техніко-тактичних прийомів і застосуванні в грі тільки самих надійних; 7) підвищенні ролі оперативного відновлення роботоздатності футболістів після напружених матчів.

Ефективність процесу підготовки футболіста в значній мірі обумовлена використанням комплексного контролю, як інструмента управління, що дозволяє здійснювати оптимізацію тренувальної та змагальної діяльності.

Комплексний контроль – це вимір і оцінка різних показників в циклах тренування з метою визначення рівня підготовленості спортсмена (використовуються педагогічні, психологічні, біологічні, спортивно-медичні, соціометричні та ін. методи і тести).

Комплексність контролю реалізується тільки тоді, коли реєструються три групи показників:

1) показники тренувальних і змагальних впливів;

2) показники функціонального стану і підготовленості спортсмена, зареєстровані в стандартних умовах;

3) показники стану зовнішнього середовища.

Комплексний контроль в більшості випадків реалізується в ході тестування або процедури вимірювання результатів в тестах.

Перша група тестів - тести, що проводяться в спокої. До них відносять показники фізичного розвитку (довжина та маса тіла, товщина шкірно-жирових складок, пропорції тіла і т.д.). У спокої вимірюють функціональний стан серця, м'язів, нервової і судинної систем. У цю ж групу входять і психологічні тести.

Інформація, що отримується за допомогою тестів першої групи, є основою для оцінки фізичного стану спортсмена.

Друга група тестів – це стандартні тести, коли всім спортсменам пропонується виконати однакове завдання (наприклад, біг на тредбані). Специфічна особливість цих тестів полягає у виконанні неграничного навантаження, і тому мотивація на досягнення максимально можливого результату тут не потрібна.

Третя група тестів – це тести, при виконанні яких потрібно показати максимально можливий руховий результат. Вимірюються значення біомеханічних, фізіологічних, біохімічних та ін. показників (ЧСС, МСК, анаеробний поріг, лактат і ін.). Особливість таких тестів - необхідність високого психічного настрою, мотивації на досягнення граничних результатів.

Виходячи із завдань управління підготовкою футболістів розрізняють наступні види контролю:

Контроль стану здоров'я. Проводиться фахівцями різного профілю (терапевт, хірург, окуліст, отоларинголог і т.ін.) за стандартною програмою. Оцінка - відповідно до норм, розроблених в спортивній медицині.

Контроль статури футболістів. Проводиться за допомогою стандартних антропометричних методів. Довжина тіла футболістів не є інформативним показником: наприклад, середній зріст спортсменів збірних команд Німеччини і Нідерландів (177-180 см) дорівнює середньому зросту 20-25-річних чоловіків в цих країнах.

Маса тіла визначається вранці після сну. Її зміни інформативно відображають повсякденні коливання стану футболістів (за умови, що дотримується запропоновані лікарем команди обсяг і структура харчування і водно-сольовий режим). Кожен футболіст повинен знати свою ігрову масу; різкі відхилення від неї свідчать про відхилення в стані від належного.

Склад тіла визначається двома способами:

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

- а) гідростатичного зважування;
- б) вимірювання товщини шкірно-жирові складки.

Обчислюються приватні обсяги м'язового і жирового компонентів. Обидва ці показники відзначаються високою інформативністю, і за їх значенням можна судити про інтенсивність і обсяг виконаної спортсменами тренувальної роботи.

Контроль фізичної роботоздатності футболістів проводиться за допомогою тесту ступенчато зростаючої потужності на тредбані або велоергометрі. Добрими можна вважати значення показників МСК, що перевищують 60 мл / кг / хв.

Контроль фізичної підготовленості футболістів передбачає оцінку швидкісних і швидкісно-силових якостей, швидкісної і загальної витривалості.

При цьому застосовується мінімізований комплекс інформативних і надійних педагогічних тестів, що включають оцінку стартової швидкості за часом пробігання десятиметрового відрізка з місця; дистанційної швидкості - за часом пробігання 50 м з місця; швидкісно-силових якостей - по висоті вертикального вистрибування з місця із застосуванням контактної платформи і електронного секундоміра; спеціальної (швидкісної) витривалості - за інтегральним часом виконання човникового бігу 7x50м з почерговим оббіганням двох стійок, розташованих на відстані 50м одна від одної.

Для оцінки рівня розвитку загальної витривалості використовується 12-хвилинний біг з реєстрацією відстані, пробігає кожний спортсмен.

Контроль спритності. Щоб оцінити рівень розвитку цієї якості, використовують комплекс гетерогенних тестів.

В їх число повинні входити показники, що характеризують:

- 1) швидкість навчання різним техніко-тактичним комбінаціям;
- 2) вміння виконувати будь-які технічні прийоми без помилок;
- 3) вміння швидко перебудовувати свою ігрову діяльність при зміні ситуації на полі.

Контролюючи спритність, тренер має визначати, скільки часу (або скільки повторень) потрібно футболісту, щоб опанувати техніко-тактичні дії; яких помилок він припускається при виконанні. При використанні тестів, в яких необхідно швидко і точно виконати завдання, рекомендуються зареєстровані результати зіставляти з результатами простих вправ [14].

Контроль швидкості і точності тактичного мислення. Тактична підготовленість спортсмена візуально визначається по його діям в грі і при виконанні специфічних вправ в тренувальних заняттях. Однак результат цих дій залежить не тільки від тактичної підготовленості, але й від уміння технічно виконувати ігрові прийоми та від рівня фізичної роботоздатності.

Уніфікованих тестів тактичної підготовленості немає, але існують методи оцінки деяких її проявів. До їх числа можна віднести спосіб контролю швидкості та точності вирішення тактичних завдань різного ступеня складності. Для цього футболістам пред'являють слайди із зображенням на них різних тактичних ситуацій. У найпростішому з них є одне очевидне рішення (наприклад, по воротах вдарити); в найскладнішому - 4-5 тактичних рішень, у тому числі одне є найбільш доцільним. Побачивши ситуацію, футболіст одночасно натискає на кнопки і вказує на обраний ним варіант вирішення тактичного завдання. За допомогою електронного секундоміра реєструється час вирішення; точність його визначається за відповідністю обраного спортсменом варіанта висновком кваліфікованих експертів.

Аналіз також показує, що швидше і точніше вирішують подібні завдання футболісти команд, в тренувальному процесі яких багато специфічних складних вправ.

Отримані результати комплексного контролю використовуються для планування і корекції планів тренування. Отже, від їх достовірності, надійності і інформативності залежить зміст програм і планів. Футболіст повинен знати, що його тренувальна і змагальна

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

діяльність цілком залежить від даних контролю, і тому мотивація в тестуванні у нього повинна бути максимальною.

Мінімально необхідна обробка результатів комплексного контролю полягає в обчисленні середніх значень за всіма тестами і стандартних відхилень. По першому тренер буде судити про рівень підготовленості команди, по другим - про однорідність команди. Якщо величина стандартного відхилення велика, то команда неоднорідна, тоді індивідуальні та групові методи роботи повинні переважати над командними.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене зазначається, що в зв'язку з сучасними тенденціями розвитку футболу виникає необхідність формування уніфікованої системи контролю в даному виді спорту. Загальна система контролю повинна включати етапність, критерії оцінки, методи, засоби контролю, мету, завдання для кожного етапу багаторічної підготовки. Не вивченим залишається питання адаптації або модифікації педагогічних тестів та створення нових контрольних вправ для футзалу, паралімпійського та дефлімпійського футболу й шкал оцінювання рівня підготовленості спортсменів, які в них спеціалізуються.

Перспективи подальших досліджень полягають в тому, щоб на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень сформувати цілісну систему знань щодо контролю у футболі для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки.

Список використаних літературних джерел:

1. Борисова О.В. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту. метод. рекомендації / О.В.Борисова, Р.О.Сушко. – К., 2016. – 36 с.
2. Годик М.А. Комплексный контроль в спортивных играх / М. А. Годик, А. П. Скородумова – М.: Советский спорт, 2010. – 330 с.
3. Дорошенко Е.Ю. Основні методичні принципи оцінювання спортивної майстерності кваліфікованих футболістів / Е.Ю.Дорошенко // Теорія і методика фізичного виховання та спорту. – К.: НУФВСУ. – 2009. – № 3. – С. 7 – 11.
4. Дорошенко Э.Ю. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх [монография] / Э.Ю.Дорошенко. – Запорожье, 2013. – 436 с.
5. Козина Ж.Л. Теоретико-методические основы индивидуализации учебно-тренировочного процесса спортсменов в игровых видах спорта: Автореф. дисс. ... докт. наук по ФВС: спец.: 24.00.01. – «Олимпийский и профессиональный спорт». – К.: 2010. – 45 с.
6. Костюкевич В.М. Интегральная оценка технико-тактической деятельности высококвалифицированных игроков в хоккее на траве. / В.М. Костюкевич. - // Наука в олимпийском спорте. - 2008. - № 1. – С. 32- 40.
7. Костюкевич В.М. Структура технико-тактической деятельности высококвалифицированных футболистов разных игровых амплуа. / В.М. Костюкевич. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць. - Харків, 2009. - № 9. - С. 67-70.
8. Максименко І.Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх: Автореф. дис. ... доктора наук з ФВС: спец.: 24.00.01. – «Олімпійський та професійний спорт» / І.Г. Максименко. – К.: 2010. – 44 с.
9. Мітова О.О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх в зв'язку з сучасними тенденціями їх розвитку / О.О.Мітова // Фізична культура спорт та здоров'я нації: зб. Наукових праць випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка / під ред. В.М. Костюкевича. - Вінниця: ТОВ «Планер», Випуск №2. - 2016 –С.184-189.
10. Мітова О.О. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх / О.О.Мітова // Фізична культура спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка / під ред. В.М. Костюкевича. - Вінниця: ТОВ «Планер», Випуск №1. - 2016 – (605 с.) - С.353-359.

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

11. Нуримов Р.И. Футбол: учебник / Р.И. Нуримов. – Ташкент: УзГИФК, 2005. – 473 с.
12. Слуцкий Л.В. Управление физической подготовкой футболистов на основе контроля соревновательной двигательной деятельности: Автореф. дис. канд. пед. наук: спец.: 13.00.04. – «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Л.В. Слуцкий. – М.: 2009. – 22 с.
13. Тюленьков С.Ю. Теоретико-методические подходы к системе управления подготовкой футболистов высокой квалификации: монография / С.Ю.Тюленьков. – М.: Физическая культура, 2007. – 352 с.
14. Тенцзюнь Тянь. Функціональна підготовка юних футболістів різних ігрових амплуа на етапі спеціалізованої базової підготовки: автореф. дис. ... канд. наук з ФВС: спец.: 24.00.01. – «Олімпійський і професійний спорт» / Тянь Тенцзюнь. – Дніпропетровськ, ДДІФКС, 2010. – 20 с.
15. Шамардін В.М. Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації: автореф. дис. ... доктора наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.01 «Олімпійський та професійний спорт» / В.М.Шамардін. – Львів, 2013. – 36 с.